

MONEDE DE AUR ȘI DE ARGINT DIN SECOLELE IV—V E.N. DESCOPERITE ÎN DOBROGEA

Radu OCHEȘEANU,
Antoaneta VERTAN

Pentru o mai bună deslușire a istoriei ținuturilor românești de la gurile Dunării în secolele IV—V e.n., alături de materialul arheologic, acum din ce în ce mai abundent, dar, totuși, încă insuficient, ori de rarele mărturii transmise de izvoarele scrise, descoperirile de caracter numismatic continuă să aibă o pondere deosebită. În acest context al documentării noastre asupra istoriei Scythiei Minor, dorim să prezentăm aici un inventar al descoperirilor dobrogene de monede de aur și de argint, emise în epoca romană târzie¹, stăruind, atât cât ne permite materialul numismatic, asupra semnificațiilor. Vom avea astfel posibilitatea să oferim cercetătorilor interesați un util set cu informații de ordin numismatic.

Monedele de aur și de argint, aflate în descoperiri izolate ori în tezaure în provinciile de hotar, de fapt, ilustrează intensitatea efortului militar în zonă și perioadă, deoarece aurul și argintul, în concepția autorității emitente, au, prin monetizare, o destinație precisă și astfel o sferă de circulație bine delimitată, atingând selectiv numai anumite elemente din populația imperiului și anume personalul administrativ și militar, singurul beneficiar direct al salariilor și donativelor imperiale. Circulația celor două metale monetizate rămîne, în măsura în care se produce, mult restrînsă². Cum totuși o circulație a argintului este de presupus și în provinciile interioare³, circulația monedelor de aur și de argint este limitată doar la anumite categorii de locuitori și anume la cele mai înstărite, care singure erau capabile să ofere bunuri și servicii echivalente valorii ridicate a monedelor din metal prețios. Din această cauză descoperirile monetare din cele două metale, care sînt aflate în stațiunile de pe limes, semnifică, mai degrabă, prezența efectivă a posesorilor lor militari într-un moment istoric dificil, decît acela a civililor⁴.

Pe limesul dunărean al Scythiei Minor sînt semnalate silicve de la Constantlus II la *Carsium* (Hîrșova) și *Beroe* (Piatra Frecăței), iar de la Valens la? *Cimbrianae* (Canlia), *Cochirleni* și *Noviodunum* (Isaccea). De asemenea, într-un număr relativ important, monede de argint au fost aflate și pe litoralul nostru vest-pontic. Astfel de la *Tomis* și împrejurimi provin șapte monede de argint cu efigia lui Constantlus II și două cu efigia lui Valens, din zona *Callatis* — *Bizone* provine o altă silicvă de la Constantlus II, iar la *Stratonis Turris* (Tuzla) a fost descoperit un argenteus emis de Valentinianus I. Din păcate, pentru un număr de monede de argint, din cele prezentate aici, nu se mai cunoaște decît un mal vag Dobrogea de nord, ori chiar numai un Dobrogea passim. În această situație se află un număr de șapte silicve și un argenteus, printre care și singura silicvă de la Procoplus găslită pînă acum în provincia dintre Dunăre și Mare⁵.

Dacă monedele de argint din *Tomis* pot fi atribuite prezenței personalului administrativ ori militar în capitala provinciei⁶, pentru monedele aflate pe litoral nu trebuie exclusă și ipoteza în care acestea ar reflecta, măcar în parte, practicarea unui prosper negoț maritim și în consecință o pătrundere și o circulație limitată a monedelor de metal prețios. Pentru circulația monedei de argint în Scythia Minor, provincie de graniță cu o importantă concentrare de trupe, ar pleda poate și recenta descoperire a unei silicve emise de Valens într-o *villa rustica* la Telița⁷, dacă nu cumva stăpînul pămîntului va fi

fost el însuși militar în legiunea limitanee staționată în nordul Dobrogei⁸, precum și tezaurul de la Nalbant, mai demult cunoscut și în care alături de monedele de bronz din epocă, ce se înșirule cronologic de la Constantinus I la Valens, se aflau și trei monede de argint⁹.

În lotul prezentat aici, emisiunile împăratului Constantius II, cu 11 monede, reprezintă un procent de 44%. Cu excepția unei singure monede, care are atelierul monetar neprecizat datorită stării precare de conservare, silicvele lui Constantius II se repartizează în modul următor: din perioada 15 martie 351 — 6 noiembrie 355 provin un număr de șapte exemplare, sau 70%, iar din perioada 6 noiembrie 355 — vara lui 361 trei piese, sau 30%. Pe monetările, situația se prezintă astfel: din prima perioadă, o silică este emisă la Roma, o silică la Sirmium, patru silicve sînt bătute în atelierul din Constantinopolis, adică ceva mai mult de jumătate din piesele semnalate în Dobrogea, sau mai precis un procent de 57,14, iar ultima monedă provine din atelierul monetar din Nicomedia. Semnificativ pare a fi structura pe monetările a silicvelor din ultima parte a domniei. Cele trei monede, cunoscute pentru provincia de la Dunărea de Jos, aparțin monetăriei din Sirmium, cetate un timp sediul curții fiului lui Constantin cel Mare, ocupat în războaiele cu populațiile germanice și sarmate de la Dunărea de mijloc¹⁰ și deci atelier monetar implicat în producția de monedă pentru salarii și donative acordate trupelor din partea orientală a Imperiului. Oricum, pe ansamblul domniei, monetările comitatense din Constantinopol și Sirmium se află la egalitate, pe primul loc, cu cîte patru exemplare fiecare și cu un procentaj cumulativ de 80% din monedele cu atelierul precizat.

Din epoca casei lui Valentinianus I sînt, pînă acum, cunoscute un număr de 14 monede de argint, sau un procent de 56 din totalul materialului înregistrat pentru provincia de la gurile Dunării. Cu efigia lui Valens, împăratul din Constantinopol, sînt semnalate 11 exemplare, reprezentînd 78,57% din totalul monedelor perioadelor 364—375 e.n., procent semnificativ. Cu efigia împăratului occidentului, Valentinianus I au fost aflate doar două monede de argint, un argenteus și o silică, dar ambele exemplare emise în atelierul constantinopolitan controlat de Valens. Este, deasemenea, de semnalat și o silică emisă de uzurpatorul Procopius, ale cărui emisiuni monetare sînt mai puțin cunoscute în Dobrogea. Cele 14 monede emise în vremea domniei celor doi frați se repartizează cronologic, astfel: din perioada cuprinsă între 25 februarie 364 — 24 august 367 provin opt monede, sau 57,14%, iar din perioada 24 august 367 — 17 noiembrie 375 sînt înregistrate un număr de șase piese, sau 42,85%. Procentele trebuie privite, însă, ca indicînd o ordine de mărime, dat fiind numărul redus de exemplare analizate statistic, foarte apropiată.

Pe monetările, descoperirile debrogene din vremea domniei celor doi frați oferă o imagine sugestivă. Astfel șapte exemplare sînt emise în monetăria din capitala orientală a Imperiului, față de o silică bătută de atelierul din Antiochia între anii 364 și 367, în vreme ce din a doua perioadă, cuprinsă între anii 367 și 375, trei monede sînt bătute la Constantinopol și trei la Antiochia. Dar pe ansamblul domniei predomină atelierul monetar din capitală, cu 10 exemplare, reprezentînd 71,42% din total. În ceea ce privește nominalurile emise, putem preciza că în descoperirile dobrogene se semnalează alături de nominalul obișnuit, silică, prezent cu 12 monede și argenteus-ul cu două exemplare, exemplare care, de altfel, sînt și variante la catalogul de referință. Primul, emis cu efigia împăratului Valentinianus I¹¹, de tip 11 a, nu este cunoscut de RIC pentru officina B¹², iar cel de al doilea, cu efigia lui Valens¹³, de tip 34 b, dar din păcate fragmentar, aparține unei emisiuni necunoscute de RIC¹⁴.

În imperiul romano-bizantin, aurul era monetizat pentru răsplătirea înalților funcționari din administrația civilă ori a ofițerilor superiori din armatele Imperiale¹⁵, circulația sa nefiind atestată pentru Dobrogea prin aflarea unor monede din metal galben în medii în care să fie exclusă prezența beneficiarilor direcți.

Pînă acum, pentru Scythia Minor sînt înregistrate un număr de 12 monede de aur, anume 11 solidi și un tremissis, care, cronologic, se înșirule de la Constantius II la Leo I. Dintre acestea, trei solidi, unul de la Theodosius II, și doi emiși de Marclanus, precum și un tremissis de la Leo I aparțin secolului V e.n. Cele mai multe descoperiri monetare, șase solidi, emiși de Constantius II, Iulianus, Valens, Theodosius I și Marclanus (două exemplare), se concentrează în zona *Noviodunum*, la acea vreme vital centru operațional, prin care Imperiul își asigură frontiera de nord a provinciei de la gurile Dunării¹⁶. Tot părți de nord a Dobrogei îi aparțin și descoperirile de solidi emiși de Valentinianus I, în atelierul din Antiochia, la *Ibida* (Slava Rusă) și, în atelierul constantinopolitan, la *Salsovia* (Mahmudlia). Pentru litoral se înregistrează descoperiri la *Callatis* (Mangalia), un solidus emis de Iovianus, și la *Tomis*, un altul emis de Theodosius II, dar cu anul neprecizat.

Totuși, considerăm că nu trebuie exclusă și posibilitatea ca unele din monedele de aur din Dobrogea să provină din subsidiile acordate de Imperiu federațiilor săi și să fi aparținut unor barbari, goți ori huni, stabiliți la sfîrșitul secolului IV e.n. ori în secolul V e.n. în provincie¹⁷.

Din cele 11 monede, pentru care cunoaștem atelierul, cinci exemplare provin din atelierul constantinopolitan, reprezentînd 45,45%, două aparțin atelierului din Sirmium și tot atîtea atelierului din Nicomedia, fiecare cu un procent de 18,18%, iar cu cîte un solidus sînt prezente monetările din Thessalonica și Antiochia. În încheiere, semnalăm că printre monedele necunoscute catalogului RIC IX se numără în descoperirile din Scythia Minor un solidus emis de Valentinianus I în monetăria din Antiochia¹⁸ și un solidus bătut în atelierul din Thessalonica de Theodosius I¹⁹, în vreme ce un solidus cu efigia lui Iovian, emis la Nicomedia și publicat acum un deceniu, nu îl regăsim înregistrat printre emisiunile monetăriei bythinlene de recentul RIC VIII²⁰

Fără a putea fi de acord cu încheierile lui R. M. Reece privind paradoxul imposibilității stabilirii unui raport direct proporțional între cantitatea de monedă descoperită și gradul de prosperitate economică pentru secolele IV—VI e.n.²¹, prezentăm mai jos modelul circulației monetare în epoca romană tîrzie propus de numismatul englez²². Și ținem să arătăm că însăși schema propusă oferă portita prin care aurul și argintul monetizat se scurg spre populația Imperiului, prin intermediul lucrărilor publice, fără a mai trece prin casele de schimb. Deoarece, afirmațiile lui R. M. Reece în ceea ce privește salariul militarilor au fost greșit înțelese și redactate în literatura română de specialitate, în sensul că tot metalul prețios era schimbat în monedă măruntă de bronz la casierile oficiale²³, atragem aici atenția că cercetătorul londonez a afirmat doar că o parte a salariilor plătite cu monedă din metal prețios, aur ori argint, trebuia schimbat în monedă de bronz, înainte de a fi cheltuit²⁴. Este normal atunci ca restul de monedă de metal prețios să fi fost tezaurlizat, ori să fie cheltuit pentru obținerea unor bunuri și servicii de valoare ridicată de la populație, fie de la cea din zona limitrofă, fie de la aceea din provinciile Interloare, în cazul că provincia adiacentă Ilmesului nu putea, datorită unor motive oarecare, satisface nevoile armatelor din garnizoanele sale, ori ale personalului administrativ. Și tocmai acest schimb, bani de bronz, mai puțin de argint și aproape de loc de aur, excluzînd sumele pe care fiscul Imperial le prelevează de la supușii Imperiului, contra bunuri și servicii de la populație, susține economia bănească, o înviorcă permanent prin injectarea de noi monede pe piața monetară și anulează, de fapt, paradoxul enunțat de R. M. Reece, Numerarul, înainte de a se reîntoarce în tezaurul Imperial va efectua pe piață un număr de rotații, iar descoperirile izolate sînt de interpretat ca reflectînd, în mod direct proporțional, viteza de rotație de înmulțit cu cantitatea de numerar emisă pentru un anumit tip monetar și penetrată pe piața locală²⁵.

(Planșele la pag. CV)

I MONEDE DE AUR

Callatis (Mangalia)

Iovianus

1. Solidus ↓ 4,48 g, 21,5 mm. MINAC²⁶
RIC, VIII, p. 484—489, nr. 126 var, Jv. 4/D5,
anii 363—364, Nicomedia

SMNI

Ibida (Slava Rusă)

Valentinianus I

2. Solidus ↓ 4,40 g, 21 mm. MINAC²⁷
RIC, IX, p. 273, nr. 2(a) var, anii 364—367,
Antiochia, pe labarum „croix pattée” (RIC,
p. 269—XII — emisiune numai pentru Valens,
in officina !).

•ANTΘ

Noviodunum (Isaccea)

Constantius II

3. Solidus 4,36 g, MDDT, inv. 41536²⁸
Sirmium.

Iulianus

4. Solidus 4,38 g, 21 mm. CNBARSR, inv. 1676²⁹
RIC, VIII, p. 39, nr. 96, vara 361—26.07. 363,

*SIRM

Sirmium, dar

*SIRM³⁰

Valens

5. Solidus 4,48 g, 21 mm. CNBARSR, inv. 1676³¹
RIC, IX, p. 217, nr. 26b2, 24.08.367—17.11.375,

O B
COMT.M

Constantinopol, dar

O B³²
COM M*

Theodosius I

6. Solidus ↑ 4,45 g, 22 mm. CNBARSR, inv.
1676³³
RIC, IX, —, toamna 384 — august 388, Thessa-
lonica, ca nr. 54 (Valentinianus II), dar av.
2A; rv. VOT/XV/MOLT/XX

COMOB

Marcianus

7. Solidus 4,47 g, 21 mm, IA³⁴
Sabatier, 4 var (stea în cîmp dr.)
8. Solidus 4,17 g, 20 mm. CNBARSR 1660³⁵
Ratto, nr. 215, anii 450—457, Constantinopol,
officina E.

Salsovia (Mahmudia)

Valentinianus I

9. Solidus, col. particulară³⁶
Constantinopol.

Tomis (Constanța și împrejurimi)

Theodosius II

10. Solidus, col. particulară³⁷

Dobrogea passim

Procopius

11. Solidus, 4,43 g, 22 mm, col. particulară ³⁸
RIC, IX, p. 250, nr. 1, 28.09.365—27.05.366,
Nicomedia
Leo I
12. Tremissis ↘ 1,18 g, 14 mm, MINACȚa ³⁹
Ratto, nr. 256, anii 457—474, Constantinopol.

SMNE

II MONEDE DE ARGINT

Beroe (Piatra Frecăței)

Constantinus II

1. Silicvă ↗ 1,38 g, 19 mm, margini rupte, perforată, IA 990/14 ⁴⁰
RIC, VIII, p. 389, nr. 68, 6.11.355 — vara 361,
Sirmium

SIRM

Callatis (Mangalia și împrejurimi)

Constantius II

2. Silicvă, CNBARSR, Inv. 1407 ⁴¹
RIC, VIII, p. 389, nr. 66, 6.11.355 — vara 361,
Sirmium

SIRM

Carsium (Hirșova și împrejurimi)

Constantius II

3. Silicvă ↓ 1,49 g, 18 mm, margini rupte, perforată, MINACȚa ⁴²
VOTIS/XXX/MVLTI/XXXX, 15.03.351 —
3.11.361 monetăria neprecizată.

?Cimbrianae (Canlia)

Valens

4. Silicvă ↓ 1,69 g, 17, 5mm, perforată, MINACȚa ⁴³
RIC, IX, p. 280, nr. 34b3, 24.08.367 —
17.11.375, Antiochia

ANT

Cochirleni

Valens

5. Silicvă ↓ 2,20 g, 18 mm, MINACȚa ⁴⁴
RIC, IX, p. 212, nr. 13d16, 25.02.364 —
24.08.367 Constantinopol.

CONS

Noviodunum (Isaccea)

Valens

6. Silicvă 2,09 g, 18,5 mm, col. particulară ⁴⁵
RIC, IX, p. 219, nr. 38b, 24.08.367 —
17.09.375, Constantinopol.

C * S

Stratonis Turris (Tuzla)

Valentinianus I

7. Argenteus ↘ 3,32 g, 20,7 mm, IA 860/40 ⁴⁶
RIC, IX, p. 211, nr. 11a — 25.02.364 —
24.08.367, Constantinopol

CONSPB

Telița—villa rustica

Valens

8. Silicva ↓ 1,47 g, 19 mm, MDDT, inv.41510⁴⁷
RIC, IX, p. 280, nr. 34b1 ori 34d1,
24.08.367—17.11.375, Antiochia.

ANT

Tomis (Constanța)

Constantius II

9. Silicva ↓ 2,99 g, 31,5 mm, perforat, IA 1410/
17⁴⁸
RIC, VIII, p. 385, nr. 17, 09.351—6.11.255,
Sirmium.

SIRM

10. Silicva ↓ 1,84 g, 19,5 mm, MINACȚa⁴⁹
RIC, VIII, p. 389, nr. 68, 6.11.355 — vara 361,
Sirmium.

SIRM

11. Silicva ↑ 3,12 g, 21 mm, cu toartă, MINACȚa⁵⁰
RIC, VIII, p. 456, nr. 102, 15.03.351—
6.11.355, Constantinopol

C.Δ

- 12—14. Silicva ↑ 2,97 g, 20 mm, MINACȚa⁵¹
Silicva ↑ 2,18 g, 21 mm, perforat,
MINACȚa⁵² Silicva ↑ 3,29 g, 20 mm,
MINACȚa⁵³
RIC, VIII, p. 465, nr. 104, 15.03.351 —
6.11.355, Constantinopol.

C. A C. S C. I

15. Silicva ↓ 2,49 g, 21 mm, MINACȚa⁵⁴
RIC, VIII, p. 478, nr. 81, 15.03.351—6.11.355,
Nicomedia.

SMN

Valens

16. Silicva ↘ 2,27 g, 18 mm, cu agățători,
MINACȚa⁵⁵
RIC, IX, p. 219, nr. 38b, 24.08.367—17.11.375,
Constantinopol

C. S

17. Silicva ↓ 2,16 g, 18,5 mm, MINACȚa⁵⁶
RIC, IX, p. 212, nr. 13d8, 25.02.364 —
24.08.367, Constantinopol

C. B

Constantius II

18. Silicva? 16 mm, perforată⁵⁷
RIC, VIII, p. 270, nr. 234, 26.09.352 —
6.11.355, Roma

[R]

Valens

19. Silicva ↓ 1,40 g, 17,5 mm, MDDT, inv.
10108⁵⁸
RIC, IX, p. 212, nr. 13d9, 25.02.364—
24.08.367, Constantinopol

C. T

20. Silicva ↓ 2 g, 19 mm, MDDT, inv. 11699⁵⁹
RIC, XI, p. 273, nr. 8, 25.02.364—24.08.367
Antiochia.

ANT..

Procopius

21. Silicva 1,44 g, 19 mm, perforată, MINACȚa⁶⁰
RIC, IX, p. 213, nr. 13ei, 28.09.365 —
27.05.366, Constantinopol

C. A

Valentinianus I

22. Silicva ↓ 1,60 g, 20 mm, MINACȚa ⁶¹
RIC, IX, p. 212, nr. 13a4, 25.02.364 — CP·Δ
24.08.367, Constantinopol.

Valens

23. Argenteus ↘ 2,62 g, 21,5 mm, ruptă,
MINACȚa ⁶²
RIC, IX, p. 218, nr. 34b-, 24.08.367 — CONS
17.11.375 Constantinopol.
24. Silicva ↑ 1,56 g, 18 mm, perforată, MINACȚa ⁶³
RIC, IX, p. 212, nr. 13d, 25.02.364—24.08.367,
Constantinopol C-[?]
25. Silicva ↓ 1,79 g, 18 mm, perforată, ruptă
MINACȚa ⁶⁴
RIC, IX, p. 280, nr. 34b11, 24.08.367 — ANT
17.11.375, Antiohia

NOTE

1. Monedele de aur, descoperite în Dobrogea până în anul 1968, au fost prezentate de Bucur Mitrea, *Fasti Archaeologici*, 18—19, 1968.

2. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, BSNR, 77—79, 1983—1985, p. 180.

3. RIC, VIII, p. 75.

4. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 180.

5. Numărul monedelor de bronz emise de Procopius și aflate în Dobrogea este sensibil mai mare, pentru a nu ne mai pune întrebări asupra simpatilor provinciei de la gurile Dunării, vezi C. Preda. H. Nubar, *Historia*, III, descoperirile monetare, 1914—1970, București, 1973, p. 76.

6. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 185, pentru monedele de aur din secolul VI e.n. aflate pe litoralul nostru pontic.

7. V. H. Baumann, *Peuce*, 9, 1984, p. 61, nr. 39.

8. Pentru statutul limitanților și la Dunărea de jos, vezi *Istoria României*, I, 1960, p. 654.

9. Moisil, BSNR, 11, 1914, 22, p. 55, nr. 42, colecție particulară; pentru imperiu vezi tezaurile mixte de la Oldcroft și Metternich, RIC, VIII, p. 75.

10. E. Stein, *Histoire du Bas-Empire*, I, 1959, p. 145.

11. Vezi *infra*, catalogul descoperirilor, nr. II, 7

12. RIC, IX, p. 211

13. Vezi *infra* catalogul descoperirilor nr. II, 23.

14. Emisiunea nu este înregistrată în RIC IX.

15. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 180.

16. Pentru Novlodunum, vezi E. Polaschek *Novodunum*, R.E., XVII, 1937.

17. I. Barnea, la R. Vulpe, I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, II, București, 1968, p. 406—7.

18. *Infra*, catalogul descoperirilor, nr. I, 2

19. *Ibidem*, nr. I, 6.

20. RIC, VIII, p. 485, Nicomedia.

21. R.M. Reece, *Akten des XI Internationalen Limeskongress*, Budapesta, 1974, p. 645.

22. *Ibidem*, p. 646.

23. Bucur Mitrea, *SCIVA*, 30, 1, 1979, p. 76.

24. R.M. Reece, *op. cit.*, p. 643.

25. Cum în ultima vreme se întrezărește posibilitatea stabilirii cuantumului emisiunii pe baza numărului de ștanțe folosite se va putea calcula, sperăm într-un viitor nu prea îndepărtat, viteza de rotație și deci se vor îmbunătăți substanțial metodele noastre de investigare a vieții economice cu ajutorul documentului numismatic; vezi D. M. Metcalf, *Coinage in Balcanis (820—1355)* Thessaloniki, 1965, pentru acest aspect.

26. R. Ocheșeanu, *SCN*, 6, 1975, p. 235, nr. 6.

27. *Ibidem*, p. 235, nr. 7.

28. Informație oferită de E. Oberländer-Târnoveanu, cărui îi mulțumim pentru amabilitate și pe această cale.

29. O. Iliescu, *Calet selectiv de Informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei R.P.R.*, 8, 1963, p. 330, nr. 316, Tulcea și împrejurimi, dar colecția Săpușnic este formată la Isaccea și conține în consecință monede descoperite în și în împrejurimile cetății Novlodunum și nu Aegissus, (informație E. Oberländer-Târnoveanu).

30. Diferența este, mai degrabă, produsul unei erori de tipar, datorată condițiilor grafice de calitate inferioară a *Caietului selectiv*... Din păcate, orice verificare a siglelor monetare pentru această categorie de monede din colecția Academiei este astăzi imposibilă.

31. O. Iliescu, *op. cit.*, p. 331, nr. 319.

32. *Supra*, nota 30.

33. O. Iliescu, *Pontica*, 5, 1972, p. 525—535.

34. Bucur Mitrea, *SCIVA*, 16, 1965, 3, p. 614, nr. 47.

35. O. Iliescu, *op. cit.*, p. 331, nr. 328 și *Caiet selectiv*..., 10, 1964, p. 318, notă.

36. *Supra*, nota 28

37. Bucur Mitrea, *Dacia, N.S.*, 12, 1968, p. 453, nr. 52, deși moneda aparține unei colecții particulare și este deci neaccesibilă, nu s-au publicat nici una din datele necesare, date care ar fi plasat exemplarul mai precis undeva în lunga domnie a împăratului Theodosius II.

38. C. Deculescu, *BSNR*, 70—74, 1976—1980, p. 221.

39. R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 235, nr. 8.

40. *Inedită*

41. *Inedită*

42. *Inedită*

42. *Inedită*

43. *Inedită*

44. *Inedită*

45. Pentru locul de descoperire informație E. Oberländer, vezi și Bucur Mitrea, *Dacia*, 22, 1978, p. 366, nr. 44, Dobrogea de nord.

46. *Inedită*,

47. Vezi *supra*, nota 7.

48. *Inedită*

49. Silicvele publicate la nr. 11, 10, 11, 12, 14, 15, 16 și 17 provin din colecția unui mărunț, anticar constănțean, astfel că locul de găsit este de luat, mai degrabă, sub beneficiul de inventar, în special nr. 11 și 16 care prezintă urme de prelucrare modernă.

50. *Supra*, nota 49

51. *Idem*

52. *Inedită*

53. Vezi *supra*, nota 49.

54. *Idem*

55. *Idem*

56. *Idem*

57. Mircea Petrescu Dâmbovița, *Inventarul materialului arheologic de la Rezidența regală din Galați*, București, 1940, p. 11, nr. 20 dar publicat ca bronz și reversul citit VOT/XXX/MULTIS/XXXX în cunună, piesa dacă nu este un bronz greșit citit, atunci singurele posibilități sînt fie o emisiune a monetăriei din Roma, fie un fourée cu miezul de bronz, după acest tip emis numai de atelierul monetar din Cetatea Eternă.

58. Bucur Mitrea, *op. cit.*, p. 366, nr. 44.

59. Gh. Poenaru Bordeaz, V. H. Baumann, *Peuce*, 4, 1975, p. 146, nr. 115.

60. *Inedită*

61. *Inedită*

62. *Inedită*, din colecția V. Ionescu. Nu credem însă că cele două silicve Valens din colecție sînt descoperite la Valu Tralan cum nota Bucur Mitrea, *Dacia, N.S.*, 12, 1968, p. 453, Valu Tralan, dată fiind neseriozitatea cunoscută a sursei de informare.

63. *Inedită*

64. Vezi *supra*, nota 62

MONNAIES D'OR ET D'ARGENT DES IVe—Ve SIÈCLES DÉCOUVERTES EN DOBROUDJA

— RÈSUMÉ —

Les auteurs présentent la liste des découvertes de monnaies d'or et d'argent de l'époque du Bas-Empire Romain, en analysant la signification de leur présence sur le limes danubien et dans les habitats du littoral. Les 12 monnaies d'or sont — à l'exception d'un tremissis de Léon I, des solidi et proviennent de: Noviodunum (Isaccea), 6 ex. (Constance II, Julien, Valens, Théodose I et Marcien — 2 ex.); Ibida (Slava Rusă), 1 ex. (Valentinien I); Salsovia (Mahjudia), 1 ex. (Valentinien I); Callatis (Mangalia), 1 ex. (Jovien) et Tomi, 1 ex. (Théodose I). Les solidi de Jovien — frappé à Nicomédie, Valentinien I — Antioche, et Théodose I — Thessalonique, ne sont pas enre-

gistrés par les RIC, VIII et IX.

En ce qui concerne les monnaies d'argent — argentei et siliquae, on compte 25 ex., frappés au temps de Constance II, Procope, Valentinien et Valens. Elles ont été découvertes tant sur le limes danubien, à Beroe (Piatra Frecăței), Carsium (Hirșova), ?Cimbrianae (Canlia), Cochirleni, Noviodunum (Isaccea), Telița — villa rustica, que sur le littoral, à Callatis (Mangalia), Stratonis Turris (Tuzla) et Tomi. Les deux argentei, l'un à l'effigie de Valentinien I, l'autre à celle de Valens, malheureusement fragmentaires, appartiennent à des émissions qui ne sont pas enregistrées dans le RIC, IX.

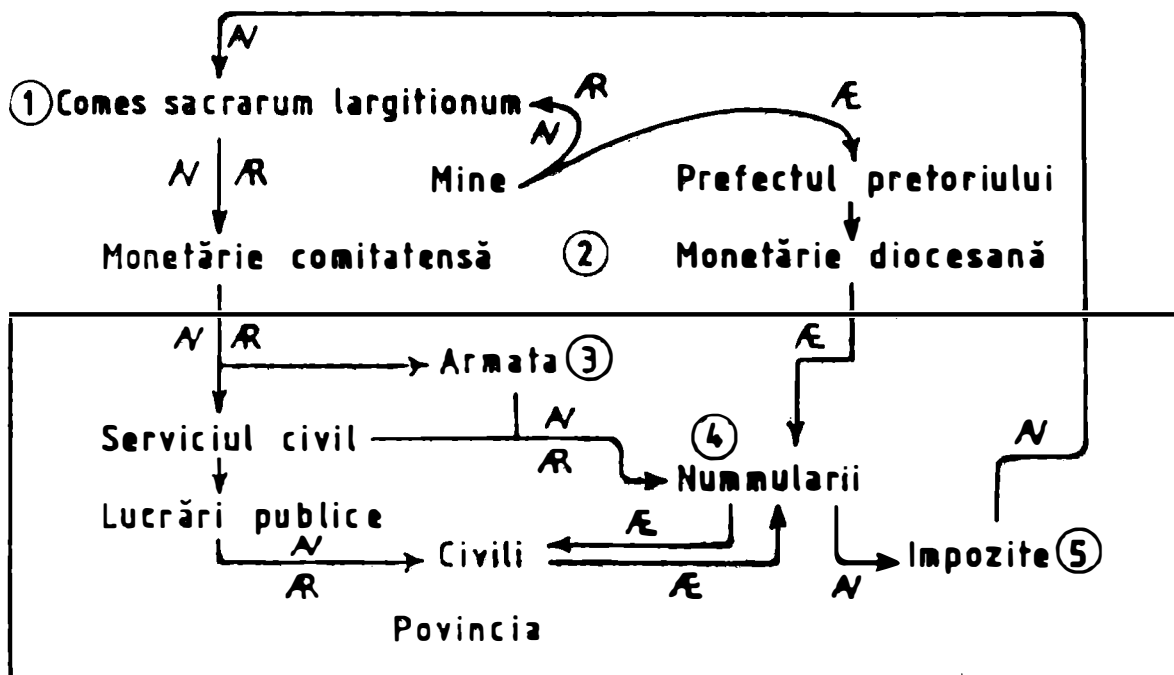

FIG. 1. SCHEMA CIRCULAȚIEI MONETARE ÎN EPOCA ROMANĂ TÎRZIE, DUPĂ R. M. REECE.
 FIG. 1 LE SCHEMÉ DE LA CIRCULATION MONÉTAIRE À L'ÉPOQUE DU BAS-EMPIRE ROMAIN, D'APRÈS R. M. REECE

FIG. 2. MONEDDE DE ARGINT DESCOPERITE ÎN DOBROGEA.
FIG. 2. MONNAIES D'ARGENT DÉCOURTES EN DOBROUDJA